

Cíle výchovy

- stejně jako každá lidská činnost, musí mít i pedagogická činnost učitele a žáků ve vyučování svůj cíl
- tuto myšlenku vyjádřil už Jan Amos Komenský
- cíl chápeme jako ideální představu předpokládaných výsledků, jichž má být ve výchově dosaženo
- cíle výchovy se mění s vývojem společnosti, aktualizují se
- jednotlivé pedagogické koncepce jsou nejednotné v oblasti cílů výchovy
- z výchovných cílů vyplývají obsah, prostředky, principy, metody a formy výchovy
- výchovného cíle dosahujeme soustavou výchovných prostředků v relativně dlouhodobém procesu → cíl tedy musí být neustále srovnáván s realitou
- cíle jsou konkretizovány v obsahu výchovy (učební plány, učební osnovy a učebnice)
- problematikou cílů se zabývá *pedagogická teleologie*

- dva směry přístupu k problematice cílů:
 - **indeterministický** – odmítá společenskou podmíněnost výchovných cílů, původ cílů nachází v nadpřirozených silách, nezávislé na vývoji společnosti
 - **deterministický** – vychází ze společenské podmíněnosti výchovných cílů, musí být v souladu se dvěma základními stránkami výchovného procesu :
 - stránka subjektivní* – psychická úroveň vychovávaných
 - stránka objektivní* – stav společensko-ekonomických vztahů i vývoje společnosti

- **funkce cílů výchovy** (Blížkovský)
- **orientační a anticipační** - správná pedagogická orientace, anticipace základních pedagogických možností
- **motivační a stimulační** - dosahování postupných cílů a úspěšné překonávání překážek
- **realizační** - správně stanovené cíle = proměna pedagogických představ ve skutečnost
- **regulační** - srovnávají hodnotu žádaného výsledku (cíle) s hodnotou dosaženého výsledku

- **metody při vymezení cílů výchovy**
- **analýza** – zkoumány jsou potřeby společnosti a požadavky kladené na člověka
- **empirická metoda** – metoda využívající výsledků z výzkumných studií

- **členění výukových cílů (obecné):**
- **kognitivní** (vzdělávací, poznávací) - osvojování poznatků a intelektových dovedností (znalost, porozumění, aplikace, analýza, syntéza a hodnotící posouzení)
- **afektivní** (postojové, hodnotové) - osvojování postojů, tvoření hodnotové orientace (vnímavost, reagování, oceňování hodnoty, integrování hodnot)
- **psychomotorické** (výcvikové) - osvojování psychomotorických dovedností (řeč, psaní, manipulace, imitace, zpřesňování, koordinace, automatizace)

- cíle lze však **členit** a klasifikovat i **podrobněji** (Kádner)
- **individuální** – snaha o osobní rozvoj a uplatnění jedince (antika, humanismus a reformace, J.Locka a J.J. Rousseaua a F.Nietzscheho)
- **sociální** – zaměření k zapojení člověka do společnosti, tak aby byl schopen uvědoměle a kvalifikovaně plnit své sociální funkce; vychovat jedince co nejvíce prospěšného společnosti (Aristoteles, Platon, Helvétius, Lindner, Drtina a Masaryk)
- je nutné aby ve výchově byly zastoupeny oba cíle
- **materiální / informativní** – orientace na osvojení konkrétní učební látky důležité pro zvládnutí teoretických i praktických úkolů (fakta, konkrétní vědomosti, dovednosti, návyky)

- **formální / formativní** – zaměření na rozvoj schopností člověka, učební látka chápána jako prostředek formálního rozvoje vychovávaného (duševní schopnosti, myšlení žáků, paměť, logické usuzování, fantazie)
- **obecné** – společný veškeré výchově, shrnuje specifické cíle týkající se konkrétních dovedností, vědomostí, návyků a utváření postojů a potřeb spjatých s oborem; plnění těchto cílů je zaměřeno na celou populaci
- **odborné / specifické** – speciální konkretizací obecných cílů; osvojování vědomostí, dovedností a návyků, které jsou nezbytné pro výkon určité profese
- **adaptační** – vedou člověka k přizpůsobení se stávajícím podmínkám
- **anticipační** – výchovné působení orientováno k budoucím potřebám jedince i společnosti
- **teoretické** – zaměření na vytvoření systému vědomostí
- **praktické cíle** – uplatnění teoretických vědomostí v praktickém životě, rozvíjení dovedností a návyků
- **autonomní / vnitřní** – vycházejí od jednotlivce a jsou produktem jeho potřeb a vůle; stanovuje si je sám jedinec
- **heteronomní / vnější** – stanoví jiní činitelé (stát, skupina, vychovatel, rodiče ad.); je nutné aby vychovávaný tyto cíle přijal za vnitřní

- někdy ještě připojovány další dva cíle (Pařízek):
- **hodnotové** – zdroj v potřebách a zájmech lidí (hodnotová orientace člověka)
- **operační** – klasifikace lidských činností (pracovní, sociální, zdravotní, výchova dětí, vzdělávací) které si má jedinec osvojit

- další možné dělení (Svobodová)
- **Učení je skryté bohatství** – dokument vydaný celosvětovou organizací UNESCO
 - vytýčeny záměry pro utváření společnosti v 21.století
 - **učit se poznávat** – rozvíjet dovednosti potřebné k učení a získávání znalostí
 - **učit se jednat** – žáci si osvojují sociální role a získávají žádoucí postoje
 - **učit se být** – žáci se mají naučit rozumět své vlastní osobnosti, podpora individuality
 - **učit se žít společně** – **učit se žít s ostatními** – škola připravuje žáky na život ve společnosti, aby uměli spolupracovat, pomáhat druhým
- **Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání (RVP ZV)**
 - cíle a klíčové kompetence, které shrnují vědomosti, dovednosti, schopnosti, postoje a hodnoty které má škola rozvíjet
 - umožnit žákům osvojit si strategii učení
 - podněcovat žáky k tvořivému myšlení, logickému uvažování a řešení problémů
 - vést žáky k všestranné komunikaci
 - rozvíjet schopnost spolupracovat a respektovat výsledky práce
 - připravovat žáky k schopnosti projevat se jako svobodná a zodpovědná osobnost
 - utvářet u žáků potřebu projevat pozitivní city v chování, jednání a prožívání životních situací
 - učit žáky aktivně rozvíjet a chránit své fyzické, duševní a sociální zdraví
 - vést žáky k toleranci a ohleduplnosti k druhým
 - pomáhat žákům poznávat a rozvíjet své reálné schopnosti a možnosti
- na základě vytýčených cílů jsou formulovány v RVP ZV **klíčové kompetence**
 - **kompetence k učení**
 - **kompetence k řešení problémů**
 - **kompetence komunikativní**
 - **kompetence sociální a personální**

- **kompetence občanské**
- **kompetence pracovní**
- za nejdůležitější pro problematiku cílů výchovy lze považovat kompetence k učení

- **výukový cíl**
- kvalitativní a kvantitativní změny u žáků v oblasti kognitivní, afektivní a psychomotorické, kterých má být dosaženo v procesu výuky
- zamýšlený výsledek učební činnosti, ke kterému učitel se žáky směřuje
- **požadavky na výukové cíle :**
 - ***komplexnost***
 - vzdělávací (kognitivní) cíle
 - výchovné (afektivní) cíle
 - výcvikové (psychomotorické) cíle
 - ***soudržnost***
 - cíle jednotlivých druhů škol
 - cíle jednotlivých předmětů
 - cíle jednotlivých ročníků
 - cíle jednotlivých tematických celků
 - cíle jednotlivých témat
 - cíle jednotlivých vyučovacích hodin
 - ***kontrolovatelnost***
 - požadovaný výkon (co musí žák umět)
 - podmínky výkonu (jak žák realizuje – sám, skupina)
 - norma výkonu (kolik úloh vyřešit, s jakým počtem chyb)
 - ***přiměřenost***
 - stanovit cíle dostatečně náročně, ale zároveň splnitelné pro žáka
 - realizuje se pomocí Bloomovy taxonomie cílů - kategorie cílů:
 - znalost (zapamatování) – znovuvybavení znalostí a jejich reprodukce, aktivní slovesa pro vymezení cíle – definovat, opakovat, reprodukovat,...
 - porozumění – pochopení znalosti, akt. slovesa – jinak formulovat, vysvětlit, vyj. vlastními slovy
 - aplikace – transfer učení do situací pro žáka nových, akt. slovesa – aplikovat, uvést vztah mezi..., navrhnout, řešit,...
 - analýza – schopnost rozlišit významné údaje od méně významných či nevýznamných, akt. slovesa – analyzovat, provést rozbor, rozlišit,...
 - syntéza – schopnost žáka skládat části v celek, umět vyhledávat části z různých pramenů a skládat je do nových útvarů, akt. slovesa – syntetizovat, skládat, shrnout
 - hodnocení – schopnost posoudit hodnotu myšlenek, dokumentů, způsobů řešení, akt. slovesa – obhájit, posoudit, zhodnotit,...

- členění cílů někdy pojmáno pouze jako pomocné, cíle mají být pojímány soustavně a jednotně
- z tohoto hlediska dělíme cíle na :
 - *subjektivně-objektivních vztahů* (cíle vnější a vnitřní)
 - *obsahu* (cíle celkové a dílčí)
 - *rozsahu* (cíle obecné, konkrétní a jedinečné)
 - *hierarchie* (cíle nadřazené a podřazené)
 - *pedagogického zřízení* (cíle strategické, taktické a operativní)
 - *náročnosti* (cíle maximální, optimální, minimální)

- *realizovatelnosti* (cíle nerealizovatelné, obtížně realizovatelné, reálné a snadno uskutečnitelné)
 - *závaznosti* (cíle obecně závazné, výběrově závazné a nezávazné)
 - *časové náročnosti* (cíle blízké, střední, vzdálené)
 - *přizpůsobenosti konkrétním podmínkám výchovy* (cíle standardní a přizpůsobené aktuálním zvláštnostem)
- **chyby učitelů při vymezení výuk. cílů:**
- stanoví cíl příliš obecně
 - nahrazují cíl tématem
 - namísto cíle popisují svoji činnost
 - formulace cíle připouští různou interpretaci
- **struktura cílů výchovy**
- *nejobecnější, globální cíl* – nejzákladnější představa o vychovávané osobnosti
 - *dílčí cíle* – vzdělávací a výchovné požadavky, obsahy znalostí a vlastností, požadavky na osobní rozvoj jednotlivých složek výchovy
 - *cíle formativní a institucionální* – konkrétní výchovné a vzdělávací instituce, jejich dokumentace a normy
 - *cíle individuální*
 - učitel pracuje s cíly ve všech fázích výuky (při projektování // plánování, v přípravné fázi hodiny, na počátku vyučovací hodiny, v jejím průběhu i na konci vyučovací hodiny)
 - současné cíle výchovy zaměřeny na plnohodnotný, svobodný rozvoj jedince jako osobnosti aktivní, se schopností rychlého a pružného rozhodování a dalšího seberozvoje
 - v ČR cíle výchovy podmíněny Ústavou České republiky, výchovné cíle v textu školského zákona z roku 1990

Literatura : BLÍŽKOVSKÝ, B. *Systémová pedagogika pro studium a tvůrčí praxi*. Ostrava : Amosium servis, 1992.
 GRECMANOVÁ, H., HOLOUŠOVÁ, D., URBANOVSKÁ, E. *Obecná pedagogika I*. Olomouc: Hanex, 1999.
 JŮVA, V. sen. a jun. *Úvod do pedagogiky*. Brno: Paido, 1999.
 KALHOUS, Z., OBST, O. a kol. *Školní didaktika*. Praha: Portál, 2002.
 POSPÍŠIL, R., VLČKOVÁ, K. *Úvod do pedagogiky*. ELPORTÁL, Brno: MU Brno, 2006. s. 88. ISSN 1802-128X. <https://is.muni.cz/auth/elportal/studovna.pl.1>.
 PRŮCHA, J. *Moderní pedagogika*. Praha: Portál, 1997.
 PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. 3. rozšířené vydání. Praha: Portál, 2001.
 SVOBODOVÁ, J., ŠMAHELOVÁ, B. *Kapitoly z obecné pedagogiky*. Brno: MSD, 2007.
 VORLÍČEK, CH. *Úvod do pedagogiky*. Praha: Karolinum, 1994.